

Til Byrådet
Fra MBU
Dato 14. august 2015

Nyt skoleudbygningsprogram

Notatet omhandler Børn og Unges forslag til nyt Skoleudbygningsprogram til erstatning af det tidligere Lokaleprogram.

1. Resume

Det nuværende Lokaleprogram er vedtaget i 1976 og revideret i 1995. Lokaleprogrammet indeholder en standardbeskrivelse af en ny 3-sporet skole samt principper for tildeling og udmøntning af midler til udbygning af eksisterende skoler.

Grundideerne i det nye Skoleudbygningsprograms arealtildelingsprincipper har været afprøvet i forbindelse med byggerier på skoleområdet i perioden 2012-2015 og de bygger desuden på erfaringerne fra RULL. Målet er blandt andet at anvende lokaler mere fleksibelt og effektivt.

Det foreslås, at Skoleudbygningsprogrammet erstatter Lokaleprogrammet som grundlag for udbygning af skoler i Aarhus Kommune. Således foreslås det, at arealtildelingsprincipperne for en ny 3-sporet skole i Skoleudbygningsprogrammet erstatter arealtildelingsprincipperne i Lokaleprogrammet, ligesom det foreslås, at finansieringsprincipperne for tildeling og udmøntning af midler til klasse- og fælleslokaler i Lokaleprogrammet erstattes af finansieringsprincipperne i Skoleudbygningsprogrammet. I Skoleudbygningsprogrammet kaldes arealer til klasse- og fælleslokaler for hjemområder, som defineres som et sted, hvor klassen kan være samlet i både undervisnings- og fritidssammenhæng.

I forhold til Lokaleprogrammet anlægger Skoleudbygningsprogrammet et mere fleksibelt perspektiv på lokalebeho-

vet, idet arealet til hjemområder kan differentieres, så skolerne kan vælge at lade noget af arealet fra hjemområdet overgå til det fælles læringsareal. Dette sikrer, at de fysiske rammer understøtter formidling, fordybelse og projektarbejde.

Det har været forudsat, at omlægningen skal være økonomisk neutral. Skoleudbygningsprogrammet tildeler derfor kun finansiering til hjemområder, mens skolernes øvrige elevafhængige lokalebehov til faglokaler, toiletter og garderober til børnene, arbejdspladser til medarbejdere mv. fortsat skal finansieres via særskilt ansøgning, fx i forbindelse med Byrådets udmøntning af anlægsreserverne. Sammenhængen er illustreret i figuren herunder.

Skoleudbygning før og efter eventuel vedtagelse af nyt skoleudbygningsprogram:

	Hel skole (Principper)		Finansiering ved tildeling		Finansiering ved ansøgning
Lokaleprogram	Arealtildelingsprincipper (1995-2015)	=	Klasse- og fælleslokaler	+	Faglokaler, servicearealer, toiletter mv.
Skoleudbygningsprogram	Arealtildelingsprincipper (2016->)	=	Hjemområder	+	Faglokaler, servicearealer, toiletter mv.

Underskud af lokaler til undervisning på skolerne er siden Lokaleprogrammets introduktion i 1976 blevet løst ved at tilbygge klasselokaler uanset størrelsen af skolens samlede læringsareal. Dog er behov for SFO-kapacitet blevet løst ved ombygning til fælleslokaler, såfremt det har været muligt.

Finansieringen til et ekstra klasselokale i det nuværende Lokaleprogram er imidlertid ikke tilstrækkelig til at finansiere de konkrete udgifter hertil. Det betyder, at udbygning af skoler afventer, at behovet er af en vis størrelse, så der kan bygges flere klasselokaler til på én gang, eller at skolen skal renoveres eller ombygges på anden vis.

For at udnytte kommunens anlægsressourcer maksimalt tilstræbes så vidt muligt ombygning i det nye Skoleudbygningsprogram, da ombygning er billigere end tilbygning.

Derfor introducerer det nye Skoleudbygningsprogram et nyt princip for udbygning af eksisterende skoler, hvor skolernes nuværende læringsareal pr. elev bliver afgørende

for, hvorvidt behov for hjemområder løses ved ombygning eller tilbygning.

Det medfører endvidere, at det nye skoleudbygningsprogram mindsker forskellene mellem skolernes elevafhængige areal på sigt og i takt med skolernes udbygning.

I praksis vil skoler med et læringsareal større end 2,8 m² pr. elev blive tildelt midler til ombygning, mens skoler med et læringsareal mindre end 2,8 m² pr. elev vil blive tildelt midler til tilbygning. Forslaget er udgiftsneutralt.

2. Baggrund

Det nuværende Lokaleprogram, som definerer lokalebehovet for en ny 3-sporet skole samt principper for finansiering af udbygning af klasse- og fælleslokaler, er vedtaget i 1976 og revideret i 1995. Lokaleprogrammet indeholder arealtildelingsprincipper for en ny 3-sporet skole og har således været set som idealet, hvis man skulle bygge en ny skole fra bunden. Programmets arealtildelingsprincipper er endvidere blevet brugt som pejlemærke, når man skulle til- eller ombygge en skole, fx i takt med, der kom flere børn i et skoledistrikt.

Lokaleprogrammet tildeler finansiering af anlægsmidler ved om- og tilbygning af eksisterende skoler til nye klasselokaler og fælleslokaler i takt med væksten i antallet af elever i et skoledistrikt.

Lokaleprogrammets finansieringsprincipper har ikke omfattet skolernes øvrige elevafhængige lokalebehov til faglokaler, toiletter og garderober til børnene m.v. Det betyder, at finansiering af faglokaler til f.eks. natur og teknik, musik, idræt, billedkunst, håndarbejde og sløjd har været søgt særskilt fx via byrådets udmøntning af anlægsreserverne. Det samme gælder for elevafhængige arealer til personalet til arbejdspladser, toiletter, garderober m.v.

Forudsætningen for arbejdet med Skoleudbygningsprogrammet har været, at omlægningen fra Lokaleprogrammet skulle være udgiftsneutral. Derfor omfatter tildelingen af anlægsmidler i Skoleudbygningsprogrammet ligeledes kun hjemområder (tidligere klasse- og fælleslokaler). Budget til f.eks. faglokaler til f.eks. natur og teknik, musik, bevægelse, billedkunst samt håndværk og design skal fortsat søges særskilt.

Sammenhængen mellem skoleudbygning i henhold til Lokaleprogrammet og Skoleudbygningsprogrammet er illustreret i figuren herunder.

Skoleudbygning før og efter eventuel vedtagelse af nyt skoleudbygningsprogram:

	Hel skole		Finansiering ved tildeling		Finansiering ved ansøgning
Lokaleprogram	Arealtildelingsprincipper (1995-2015)	=	Klasse- og fælleslokaler	+	Faglokaler, servicearealer, toiletter mv.
Skoleudbygningsprogram	Arealtildelingsprincipper (2016->)	=	Hjemområder	+	Faglokaler, servicearealer, toiletter mv.

Med det foreliggende forslag erstattes det nuværende Lokaleprogram af Skoleudbygningsprogrammet. Som det ses indeholder begge programmer kun finansiering ved tildeling til klasse og fælleslokaler/hjemområder, mens faglokaler og andre faciliteter fortsat skal søges særskilt. Bilag 1 indeholder skoleudbygningsprogrammets finansieringsprincipper for tildeling og udmøntning af anlægsmidler til udbygning af eksisterende skoler, mens bilag 2 indeholder en samlet beskrivelse af arealtildelingsprincipperne for en standard 3-sporet modelskole. Bilag 3 indeholder en sammenfatning og kommentering af høringssvarene, mens bilag 4 redegør for de centrale forskelle mellem Skoleudbygningsprogrammet og Lokaleprogrammet.

Baggrund for ændring af Lokaleprogrammet

Siden 1995 har den pædagogiske og tekniske udvikling givet anledning til at revidere Lokaleprogrammet. Senest er der kommet nye krav i forbindelse med folkeskolereformen.

Med budgettet for 2008 vedtog byrådet et forlig - indgået tidligere på året af samtlige partier - på anlægsområdet kaldet *Fremsyn for Aarhus*, hvor der blev afsat midler til teknisk og pædagogisk modernisering af kommunens skoler, dag- og fritidstilbud. Det såkaldte RULL-program (Rum til Leg og Læring)

På baggrund af ændrede krav til skolerne og erfaringerne med RULL har Børn og Unge udarbejdet nye principper for tildeling af arealer til skoler. Principperne er afprøvet i pe-

rioden 2012-2015. Derfor er de anvendt ved om- og tilbygninger i forbindelse med skolefusionerne, som var afledt af byrådets beslutning den 19. december 2012 om ny skolestruktur, programmering af Frederiksbjergbyggeriet og tildeling af midler til skolernes udbygningsbehov til lærerarbejdspladser i forlængelse af skolereformen.

Erfaringerne har vist, at det eksisterende Lokaleprogram ikke i tilstrækkelig grad harmonerer med en helhedsorienteret anlægsprogrammering på skoleområdet. Skolerne har som følge af den didaktiske og pædagogiske udvikling behov for mere fleksible fysiske rammer, ligesom Lokaleprogrammet ikke har taget højde for de store forskelle i læringsareal pr. elev mellem skolerne. Dertil kommer, at behovet for arealer til det pædagogiske personale er vokset i takt med skolens udvikling, hvilket er blevet mere aktuelt i forlængelse af den nye arbejdstidsaftale.

Udgangspunktet for Børn og Unge er, at midler afsat til anlæg på skolerne skal bruges så effektivt som muligt. Derfor tilstræbes det, at arealer udnyttes så fleksibelt som muligt, så de kan bruges til flere opgaver, f.eks. både som læringsareal og fællesareal.

Det er også grundlaget for, at det tilstræbes at ombygge, hvor der er plads nok og derved begrænse udgifterne til tilbygning til skoler med relativt store læringsarealer pr. elev. Dette er uddybende forklaret under det afsnit, som forklarer "Formål med nyt Skoleudbygningsprogram".

Indhold i Skoleudbygningsprogrammets arealtildelingsprincipper

Som følge af den pædagogiske og didaktiske udvikling, introducerer Skoleudbygningsprogrammet nye tidssvarende arealtildelingsprincipper for en 3-sporet skole, som bygger på erfaringerne fra testningen i perioden 2012-2015 og fra RULL.

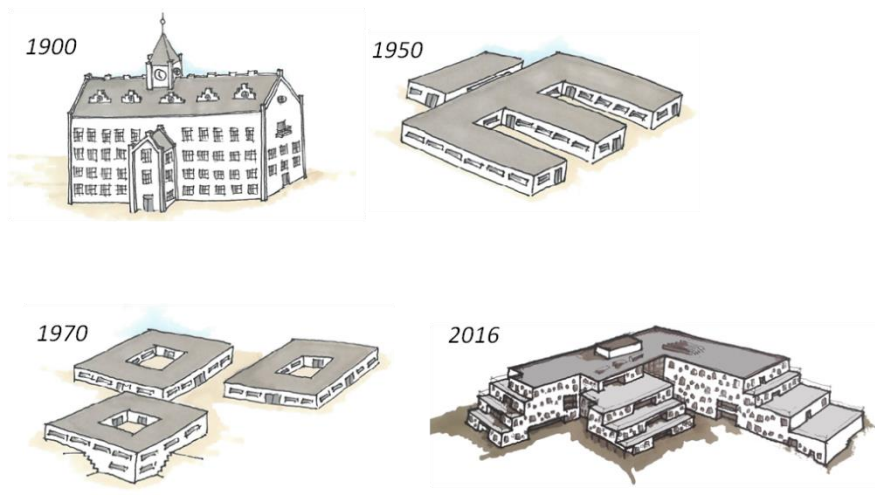
Skoleudbygningsprogrammets arealtildelingsprincipper har som mål, bl.a. gennem en mere effektiv lokaleanvendelse at sikre plads og indretning af lokaler til den pædagogiske praksis i skolernes læringsmiljøer, der kan benyttes til både formidling, fordybelse og projektarbejde, hvilket afspejler folkeskolereformens krav til en varieret skoledag.

Dermed bliver udgangspunktet for de fysiske rammer det pædagogiske og didaktiske arbejde, hvilket også er i tråd med RULL-processerne, og det tager hensyn til, at de fysiske rammer skal kunne rumme skiftende pædagogiske og didaktiske trends.

Hvor Lokaleprogrammet differentierede mellem klasse- og fælleslokaler¹, anlægger Skoleudbygningsprogrammet et mere fleksibelt perspektiv på lokalebehovet, idet arealet til hjemområder kan differentieres, så skolerne kan vælge at lade noget af arealet fra hjemområdet overgå til det fælles læringsareal. Dette sikrer, at de fysiske rammer understøtter formidling, fordybelse og projektarbejde.

Nedenfor ses fire forskellige eksempler på, hvordan skolebyggerier har udviklet sig fra omkring år 1900 til i dag.

Figur 1: Forskellige typer skolebyggerier

Ovenstående illustrerer desuden hvor forskellige udfordringerne er, når en skole skal udbygges.

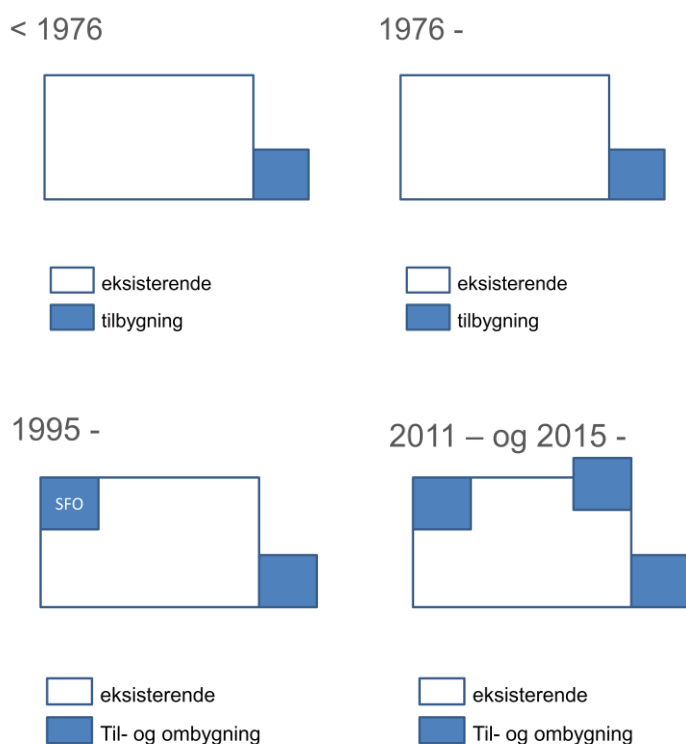
Skoleudbygningsprogrammets arealtildelingsprincipper ved udbygning af eksisterende skoler

Lokaleunderskud på skolerne er siden lokaleprogrammets introduktion i 1976 blevet løst ved at tilbygge klasselokaler ved konstateret behov. Det er afspejlet i nedenstående figur.

---

¹ Et fælleslokale er defineret som et lokale, som kan anvendes både til undervisning og SFO.

Figur 2: Skitse af udbygning

I 1995, hvor Lokaleprogrammet sidst blev revideret, begyndte man, foruden at tilbygge, også at ombygge klasselokaler, så de kunne bruges til både undervisning og SFO.

I forbindelse med testningen af de nye arealtildelingsprincipper, er det tilstræbt at gøre arealer mere fleksible, hvilket er illustreret i den sidste figur om 2011-2015, hvor der, foruden tilbygning og ombygning af hele lokaler er tænkt i delvis ombygning og tilbygning. Dette er testet i forbindelse med gennemførelsen af projekter på 1. Ellevangskolen, 2. Bavnehøj Skole, 3. Samsøgade Skole, 4. Tranbjergskolen, 5. Skødstrup Skole, 6. Elev Skole, 7. Mårslet Skole, 8. Rundhøjskolen, 9. Virupskolen og 10. Skjoldhøjskolen.

Desuden skal man være opmærksom på, at løsninger på skolernes udbygningsbehov ikke kan være ensartede, da byggeriets placering, byggegrundene og størrelsen af disse har stor betydning for den konkrete løsning, jf. figur 1. Midler til hhv. ombygning eller tilbygning er dermed afhængig af den eksisterende bygningsmasse.

Formål med skoleudbygningsprogrammets finansieringsprincipper

Det foreslås, at det nye Skoleudbygningsprogram erstatter det nuværende Lokaleprogram, og at det, i lighed med Lokaleprogrammet, tildeler midler til sikring af kapacitet til undervisning og fritidspasning (SFO) i hjemområder (klasselokaler og fælleslokaler). Skoleudbygningsprogrammet sikrer således finansiering af anlægsudgifter af de demografisk afledte behov for mere kapacitet til hjemområder i takt med, at elevtallet og dermed antallet af klasser stiger på en skole.

Øvrige behov for demografisk afledte skoleudbygninger kan opgøres med arealtildelingsprincipperne i Skoleudbygningsprogrammet, men skal fortsat søges finansieret særskilt. I lighed med Lokaleprogrammet indgår nemlig ikke finansiering af øvrige demografisk afledte behov for lokaler til f.eks. faglokaler, toiletter, garderobe samt lokaler til pædagogisk personale, idet det har været en forudsætning af omlægningen til Skoleudbygningsprogrammet skulle være udgiftsneutral. Budget til disse behov skal således fortsat søges særskilt via udmøntning af anlægsreserve.

Finansieringen i det nuværende Lokaleprogram er ikke tilstrækkelig til at finansiere de forudsatte tilbygninger i takt med, der kommer flere elever i et skoledistrikt. Det betyder, at udbygning af skoler afventer, at behovet er af en vis størrelse, så der kan bygges flere klasselokaler til på én gang, eller at skolen skal renoveres på anden vis. Alt i alt medfører den manglende finansiering af lokalebehovet, at lokalerne opføres med forsinkelse i forhold til behovet.

For at udnytte kommunens anlægsressourcer optimalt tilstræbes ombygning så vidt muligt i det nye Skoleudbygningsprogram, da ombygning er billigere end tilbygning.

Derfor introducerer det nye Skoleudbygningsprogram et nyt princip for udbygning af eksisterende skoler. Skolernes nuværende læringsareal pr. elev bliver afgørende for hvorvidt, behov for hjemområder løses ved ombygning eller tilbygning.

Hermed medfører det nye Skoleudbygningsprogram til forskel fra det tidligere Lokaleprogram, at de store forskelle mellem skolernes elevafhængige areal mindskes gradvist og i takt med skolernes udbygning.

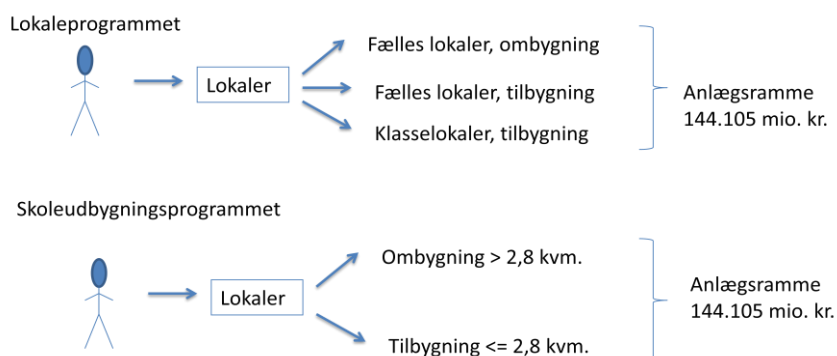
Med forslaget beregnes behovet for hjemområder til undervisning og SFO. Dertil skelnes der mellem, om de ekstra lokaler tilvejebringes via ombygning eller tilbygning afhængig af skolernes nuværende læringsareal.

Forslaget til nyt Skoleudbygningsprogram er udgiftsneutralt i forhold til det nuværende Lokaleprogram. Det nuværende Lokaleprogram udløser en udgift til udbygning af skolernes klasse- og fælleslokaler på 144 mio. kr. på 10 års sigte. Det samme udløser Skoleudbygningsprogrammet.

I praksis vil skoler, der har behov for flere hjemområder på grund af stigende antal elever, og som har et læringsareal større end 2,8 m² pr. elev blive tildelt midler til ombygning, mens skoler med et læringsareal mindre end 2,8 m² pr. elev vil blive tildelt midler til tilbygning.

De 2,8 m² er netop den størrelse, der får Skoleudbygningsprogrammet til at være udgiftsneutralt i forhold til Lokaleprogrammet. Figur 3 viser forskellen mellem Lokaleprogrammet og det nye Skoleudbygningsprogram.

Figur 3: Overblik over udløsning og udmøntning af midler med hhv. lokaleprogrammet og det nye skoleudbygningsprogram

Figuren skal illustrere, at den udløsende faktor for tildeling af midler til skoleudbygning fortsat er et behov for hjemområder (lokaler) afledt af et stigende antal elever. Forskellen ligger i udmøntningen af midlerne, hvor det nye Skoleudbygningsprogram, efter konstatering af behov, anlægger en samlet arealbetragtning på skolen, hvor behovet for hjemområder på skoler med læringsareal større end 2,8 m² pr. elever løses ved ombygning af eksisterende rammer, mens behovet for hjemområder på skoler med mindre end 2,8 m² læringsareal pr. elev løses ved tilbyg-

ning. Dette bidrager til at sikre en optimal og fleksibel udnyttelse af kvadratmeterne, hvilket medfører, at forskellene mellem skolernes læringsareal pr. elev på længere sigt vil blive udjævnet i takt med behovet for til- og ombygninger.

Med vedtagelse af forslaget vil der til skoler med et læringsareal pr. elev mindre end 2,8 m² pr. elev blive tildelt 1,8 mio. kr. pr. hjemområde til et anlægsprojekt til udbygning, indtil læringsarealet er over 2,8 m² pr. elev.

For skoler med et læringsareal større end 2,8 m² pr. elev, vil der blive tildelt 1,0 mio. kr. pr. hjemområde til et anlægsprojekt til ombygning. Behov for SFO-kapacitet løses altid ved tildeling af midler svarende til ombygning, der kan rumme SFO-formål. Behov for SFO-kapacitet udløser 1,2 mio. kr. pr. ekstra SFO-område, der skal etableres.

Tilsvarende vil der fortsat være en driftsøkonomisk effekt af skoleudbygningsprogrammet. I lighed med lokaleprogrammet medfører skolebyggeri afledt af demografiske behov, at der afsættes ekstra midler til bygningsdrift af skolerne.

Den samlede effekt er budgetneutral, idet der til et tilbygget lokale fremadrettet tildeles årligt 40.215 kr. og til en ombygning tildeles årligt 12.293 kr.

3. Effekt

Det nye Skoleudbygningsprogram sikrer, at nye skoler og udvidelse af skoler med udgangspunkt i skolernes pædagogiske og didaktiske grundlag. Helhedstænkningen omkring de fysiske rammer understøtter mulighederne for indretning af undervisningsmiljø til formidling, fordybelse og projektarbejde. Arealtildelingsprincipperne i det nye Skoleudbygningsprogram vil således være retningsgivende i forbindelse med byggeri af nye skoler samt i forbindelse med vurderingen af behov for faglokaler og andre funktioner på de eksisterende skoler.

Det nye Skoleudbygningsprogram sikrer en bedre udnyttelse af de tildelte midler til imødekomme af udbygningsbehov som følge af den demografiske udvikling. Skoleudbygningsprogrammet introducerer således et nyt princip for udbygning af eksisterende skoler, således at skolernes nuværende læringsareal pr. elev bliver afgøren-

de for, om behov for hjemområder løses ved ombygning eller tilbygning.

Ved kun at tilbygge når læringsareal er mindre end 2,8 m² pr. elev, sker der gradvist en udjævning af forskellene mellem skolernes læringsareal pr. elev, hvilket samlet set giver en bedre og mere effektiv udnyttelse af kvadratmeterne på skolerne.

4. Ydelse

Det nye skoleudbygningsprogram introducerer nye arealtildelingsprincipper for en 3-sporet skole med anbefalinger om arealtildeling til hjemområder, servicearealer, faglokaler og øvrige funktioner.

I det nye Skoleudbygningsprogram udløses midler fortsat, når en skole, aktuelt og på 10 års sigt mangler hjemområder til undervisning og SFO. Hvis skolens læringsareal er over 2,8 m² pr. elev, tildeles midler til ombygning, mens udbygningsbehov på skoler med et læringsareal under 2,8 m² pr. elev løses ved tilbygning.

5. Organisering

Skoleudbygningsprogrammet har været i høring i perioden 29. maj til 26. juni 2015. En sammenfatning og kommentering af høringssvarene kan ses i bilag 3. Sammenfatningen og kommenteringen vil sammen med høringssvarene blive lagt på aarhus.dk.

Høringen gav anledning til følgende udgiftsneutrale ændringer/præciseringer: Der indskrives eksplicit i Skoleudbygningsprogrammets tekniske byggeprogram, at akustik og mekanisk ventilation i ombyggede undervisningslokaler skal svare til kravene i fælleslokaler. Samtidig indskrives, at akustik i tilbyggede undervisningslokaler skal opfylde samme krav som i fælleslokaler. Præciseringen understøtter målet om at bruge lokaler fleksibelt, da disse lokaler derved både kan bruges som fælleslokale og undervisningslokale.

Øvrige kommentarer i høringssvar afspejler skolernes behov for udbygning af faglokaler, idrætslokaler, elevmiljø, toiletter, arbejdsmiljø m.v. Disse forhold er ikke omfattet af Skoleudbygningsprogrammet i forhold til tildeling og udmøntning af anlægsmidler.

6. Ressourcer

Det nye Skoleudbygningsprogram er udgiftsneutralt i forhold til Lokaleprogrammet, både anlægs- og driftsøkonomisk. De samlede anlægsudgifter til udvidelse af undervisnings- og SFO-kapacitet vil på 10 års sigt være uændret med 144 mio. kr., og de samlede bygningsdriftsudgifter vil være på 2,5 mio. kr. årligt efter 10 år beregnet på baggrund af den aktuelle befolkningsprognose. Til gengæld vil fordelingen af midlerne mellem skolerne ændre sig.

Vedtages forslaget vil der til skoler med et læringsareal mindre end 2,8 m² pr. elev blive tildelt 1,8 mio. kr. pr. hjemområde til et anlægsprojekt til udbygning, indtil læringsarealet er over 2,8 m² pr. elev.

For skoler med et læringsareal større end 2,8 m² pr. elev, vil der blive tildelt 1,0 mio. kr. pr. hjemområde til et anlægsprojekt til ombygning. Behov for SFO-kapacitet løses altid ved tildeling af midler svarende til ombygning, der kan rumme SFO-formål. Behov for SFO-kapacitet udløser 1,2 mio. kr. pr. ekstra SFO-område, der skal etableres.

Tilsvarende vil der fortsat være en driftsøkonomisk effekt af skoleudbygningsprogrammet. I lighed med lokaleprogrammet medfører skolebyggeri afledt af demografiske behov, at der afsættes ekstra midler til bygningsdrift af skolerne.

Den samlede effekt er budgetneutral, idet der til et tilbygget lokale fremadrettet tildeles 40.215 kr. årligt og til en ombygning tildeles 12.293 kr. årligt.

Bilag

- Bilag 1: Skoleudbygningsprogrammets finansieringsprincipper
- Bilag 2: Skoleudbygningsprogrammets arealtildelingsprincipper
- Bilag 3: Sammenfatning og kommentering af hørings svar
- Bilag 4: Skoleudbygningsprogrammet i forhold til Lokaleprogrammet

Tidligere beslutninger

- Byrådet indgik d. 31. maj 2007 aftalen *Fremsyn for Aarhus*
- Byrådet godkendte d. 9. april 2008 organiseringen af indsatsen i form af RULL-programmet
- Byrådet vedtog d. 19. december 2012 beslutning om *Ny skolestruktur i Aarhus Kommune*

Administrationsafdelingen B og U
Planlægning

Lix: 43
Sagsbehandler: Bjørn Peter Elbek Sømod
Tlf.: 29 61 32 69
E-post: bpes@aarhus.dk